

Między obowiązkami,
przywilejami a prawem
Rzeczypospolitej XVI-XVIII w.

onfederacje staropolskie

Między obowiązkami,
przywilejami a prawem
Rzeczypospolitej XVI-XVIII w.

Konfederacje staropolskie

Między obowiązkami,
przywilejami a prawem
Rzeczypospolitej XVI-XVIII w.

onfederacje staropolskie

Redakcja

Adam Perlakowski
Dariusz Rolnik
Filip Wolański

Kraków 2022

Adam Perłakowski

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

🔗 <https://orcid.org/0000-0003-2514-7757>

✉ adam.perlakowski@uj.edu.pl

Dariusz Rolnik

Uniwersytet Śląski w Katowicach

🔗 <https://orcid.org/0000-0002-7649-3142>

✉ dariusz.rolnik@us.edu.pl

Filip Wolański

Uniwersytet Wrocławski

🔗 <https://orcid.org/0000-0002-4287-6911>

✉ wolfil@op.pl

© Copyright by Instytut Historyczny Uniwersytetu
Wrocławskiego and individual authors, 2022

Recenzja

prof. dr hab. Maciej Forycki, UAM

dr hab. Mariusz Sawicki, prof. UO

Opracowanie redakcyjne

Patrycjusz Piławski

Projekt okładki

Paweł Brankiewicz

ISBN 978-83-8138-404-9 (druk)

ISBN 978-83-8138-405-6 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788381384056>

Na okładce: *Kazimierz Pułaski pod Częstochową*, Juliusz Kossak, 1883

Współpraca wydawnicza Wydziału Nauk Historycznych i Pedagogicznych
Uniwersytetu Wrocławskiego z Księgarnią Akademicką sp. z o.o. w Krakowie

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

- 7 **Wykaz skrótów**
- 9 **Wstęp**
- 13 **Dariusz Makitła,**
 Konfederacje w prawie ustrojowym Rzeczypospolitej
- 29 **Tadeusz Srogosz,**
 Konfederacje wojskowe w Rzeczypospolitej w historiografii
- 41 **Edward Opaliński,**
 Konfederacja wiślicka z 1606 roku
- 63 **Artur Goszczyński,**
 Lubomirscy wobec rokoszu sandomierskiego
- 85 **Paweł Duda,**
 „Nie jest łatwe żadnym sposobem ugaszenie tego ognia”.
 Problem konfederacji lwowskiej z 1622 r. w korespondencji nuncjusza
 Cosimo de Torresa z Sekretariatem Stanu Stolicy Apostolskiej
- 107 **Mirosław Nagielski,**
 Początki konfederacji wojska koronnego pod laską Adama
 Ostrzyckiego w 1665 roku
- 135 **Aleksandra Skrzypietz,**
 Awantury o związek wojska litewskiego w bezkrólewiu po śmierci
 Jana Sobieskiego i kwestia jego inspiracji przez Marię Kazimierę
- 153 **Adam Lisek,**
 Partykularne konfederacje wojewódzkie w prowincji małopolskiej
 w obronie Stanisława Leszczyńskiego w latach 1733-1734
- 183 **Andrzej Stroynowski,**
 Konfederacje sejmowe w epoce stanisławowskiej
- 203 **Witold Filipczak,**
 Konfederacje w opiniach sejmików poselskich w czasach
 Rady Nieustającej
- 227 **Dariusz Rolnik,**
 Wokół konfederacji targowickiej. Adam Chmara, ostatni
 wojewoda miński, wobec upadku Rzeczypospolitej
- 243 **Dariusz Nawrot,**
 Litwa i Konfederacja Generalna Królestwa Polskiego w 1812 roku

WYKAZ SKRÓTÓW

- AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
- AGZ – *Akta grodzkie i ziemskie z archiwum t. z. bernardyńskiego we Lwowie w dalszym ciągu Wydawnictwa fundacji Al. hr. Stadnickiego ogłaszane przez Towarzystwo Naukowe we Lwowie*
- AMAEF – Archives Ministère des Affaires étrangères et du Développement international République française à Paris
- AN Paryż – Archives nationales à Paris
- ANK – Archiwum Narodowe w Krakowie
- AP w Poznaniu – Archiwum Państwowe w Poznaniu
- APG – Archiwum Państwowe w Gdańsku
- APK – Archiwum Państwowe w Krakowie
- APL – Archiwum Państwowe w Lublinie
- APP – Archiwum Publiczne Potockich
- AR – Archiwum Radziwiłłów
- ARos. – Archiwum Roskie
- AS – Archiwum Sapiehów
- ASK – Archiwum Skarbu Koronnego
- ASW – Akta skarbowo-wojskowe
- ASWK – *Akta sejmikowe województwa krakowskiego*, t. 1: 1572-1620, wyd. S. Kutrzeba, Kraków 1932
- BAV – Biblioteca Apostolica Vaticana
- BCzart. – Biblioteka Książąt Czartoryskich – Muzeum Narodowe w Krakowie
- BJ – Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
- BK PAN – Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk
- BN – Biblioteka Narodowa w Warszawie
- BNPAUiPAN – Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
- BRacz. – Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu
- BUW – Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
- Castr. Crac. Rel. – Castrensia Cracoviensia Relationes
- CPH – „Czasopismo Prawno-Historyczne”
- DBI – *Dizionario Biografico degli Italiani*
- GStA – Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin-Dahlem
- HHStA – Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien
- KH – „Kwartalnik Historyczny”

- LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas w Wilnie
- LvNB – L'vivs'ka nacìonal'na naukova biblioteka Ukraïni ìmenì V. Stefanika
- MK – Metryka Koronna
- NGAB – Nacyânal'ny gistaryčny arhiŭ Belarusi, Mińsk
- NGRO – Nurskie grodzkie relacje, oblaty
 - Oss. – Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu
- PHW – „Przegląd Historyczno-Wojсковy”
- PNH – „Przegląd Nauk Historycznych”
- PSB – Polski słownik biograficzny
- PV – Publica Varia
- RGADA – Rossijskij gosudarstvennyj arhiv drevnih aktov v Moskve
- RGRO – Róžańskie grodzkie relacje, oblaty
 - SH – „Studia Historyczne”
- SMHW – „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”
 - SR – Stockholm Riksarkivet
- TN – Teki Naruszewicza
- TP – Teki Pawińskiego
- VC – *Volumina Constitutionum*
- VL – *Volumina Legum*
- ZH – „Zapiski Historyczne”
- ZK – Zbiór Komierowskich
- ZP – Zbiór Popielów

Wstęp

Zbiór studiów *Między obowiązkami, przywilejami a prawem Rzeczypospolitej XVI-XVIII w. Konfederacje staropolskie* stanowi kontynuację cyklu wydawnictw poświęconych problematyce funkcjonowania społeczeństwa staropolskiego w realiach ustrojowych i politycznych Rzeczypospolitej Obojga Narodów. W poprzednich wydawnictwach podjęta została problematyka dotycząca wolnych elekcji¹ oraz obrony państwa, traktowanego jako dobro społeczne². Niniejszy tom poświęcono znaczeniu, jakie w realiach staropolskich miała instytucja konfederacji.

Konfederacje staropolskie były ważną instytucją życia publicznego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a ich znaczenie ciągle wymaga badań. W pamięci historycznej Polaków wyobrażenia na temat konfederacji zdominowane są przede wszystkim przez symboliczne wydarzenia z nimi związane, jak choćby konfederacja targowicka i rozbiory. Tego rodzaju uproszczenia łatwo można odnaleźć nie tylko w prasie, ale i w podręcznikach, tymczasem specyfika tego rodzaju aktywności społecznej była głęboko wpisana w kulturę polityczną i mentalność nie tylko stanu szlacheckiego, ale także duchowieństwa czy mieszczaństwa. Konfederacja stanowiła przejaw troski o państwo i jego losy, choć mogła być motywowana przez interesy religijne czy ekonomiczne. Tradycja organizowania konfederacji sięgała średniowiecza, a w epoce wczesnonowożytnej funkcjonowała przez cały okres

¹ Wokół wolnych elekcji w państwie polsko-litewskim XVI-XVIII w. O znaczeniu idei wyboru – między prawem a obowiązkami, red. M. Markiewicz, D. Rolnik, F. Wolański, Katowice 2016.

² *Między obowiązkami, przywilejami a prawem Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku. Społeczeństwo w obronie państwa polsko-litewskiego*, red. A. Kalinowska, A. Perłakowski, D. Rolnik, F. Wolański, Warszawa 2018.

istnienia Rzeczypospolitej, trzeba jednak pamiętać, że jej charakter ulegał ewolucji i tylko pozornie możemy mówić o tym samym zjawisku w XVI i XVIII w.

W zbiorze znalazło się dwanaście artykułów poświęconych różnorodnej problematyce dotyczącej funkcjonowania konfederacji w Rzeczypospolitej od początku XVII w. aż po wydarzenia związane z próbami odbudowy państwa w epoce napoleońskiej. Warto jednak podkreślić, że w tomie zamieszczono również artykuły, w których podjęto udaną próbę ukazania zjawiska konfederacji z innej, niż wydarzeniowa, perspektywy. Tadeusz Srogosz w swoim studium otwierającym zbiór przeprowadził dogłębną analizę interpretacji zjawiska konfederacji wojskowych w polskiej historiografii. Co ważne, jest to nie tylko przegląd publikacji, w których podjęto analizę tego rodzaju problematyki, ale również krytyczne ujęcie wyników badań, z cennymi uwagami na temat ich aktualnej wartości. Waler syntetyczny posiada również artykuł Dariusza Makieły pt. *Konfederacje w prawie ustrojowym Rzeczypospolitej*, w którym podjęta została analiza miejsca konfederacji nie tylko w systemie prawnoustrojowym Rzeczypospolitej, ale również życia publicznego. Dwa kolejne artykuły – pióra Edwarda Opalińskiego i Artura Goszczyńskiego – poświęcono rokoszowi Zebrzydowskiego. W pierwszym ukazane zostały okoliczności zawiązania regalistycznej konfederacji wiślickiej w 1606 r., w drugim zaś opisano stanowisko Sebastiana i Stanisława Lubomirskich, jakie zajęli wobec konfliktu pomiędzy królem a rokoszanami.

Kolejne trzy artykuły poświęcone zostały konfederacjom wojskowym. Paweł Duda opisał wydarzenia konfederacji lwowskiej z 1622 r. w świetle korespondencji nuncjusza Cosimo de Torresa z Sekretariatem Stanu Stolicy Apostolskiej. Wskazał przy tej okazji na duże zainteresowanie Stolicy Apostolskiej wydarzeniami w Rzeczypospolitej i bogatą korespondencję na ten temat, której dokładne przebadanie może przynieść wiele cennych ustaleń. Mirosław Nagielski przeprowadził obszerną analizę genezy i początków konfederacji wojska koronnego z 1665 r., która zawiązała się pod łaską Adama Ostrzyckiego. Co więcej, swój artykuł zaopatrzył w cenny aneks zawierający *Spis chorągwi konfederackich z 5 lipca 1665 r.* W kolejnym artykule poświęconym konfederacjom wojskowym Aleksandra Skrzypietz opisała związek wydarzeń mających miejsce w wojsku litewskim po śmierci Jana III Sobieskiego z planami politycznymi Marii Kazimierzy.

Wydarzeń związanych z epoką saską dotyczy studium Adama Liska, który zdecydował się na analizę roli konfederacji, które zawiązywano w województwach w okresie elekcji Stanisława Leszczyńskiego w latach 1733-1734. Natomiast w trzech kolejnych artykułach podjęta została refleksja dotycząca roli konfederacji w epoce stanisławowskiej i u schyłku istnienia Rzeczypospolitej. Wszystkie

wymienione analizy stanowią ujęcia, które posiadają swoisty walor syntezy. Andrzej Stroynowski podjął trud opisanego zjawiska konfederacji sejmowych, które zostały zawiązane w dobie panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego. Witold Filipczak odwołał się do problemu, którego rozstrzygnięcie wydaje się istotne dla wszystkich dociekań związanych z historią społeczno-polityczną Rzeczypospolitej, a mianowicie opinii wyrażanych przez szlachtę przy okazji sejmików, w tym wypadku na temat konfederacji. Należy dodać, że wybór cezury czasowej łódzkiego historyka padł na okres funkcjonowania Rady Nieustającej. W związku z działalnością konfederacji targowickiej swoje rozważania podjął Dariusz Rolnik, który zdecydował się na ukazanie sytuacji państwa u schyłku jego istnienia z perspektywy narracji ostatniego wojewody mińskiego Adama Chmary. Tom zamyka artykuł Dariusza Nawrota poświęcony Konfederacji Generalnej Królestwa Polskiego, którą powołano do życia w związku z wyprawą Napoleona przeciwko Rosji i nadziejami na odbudowę Rzeczypospolitej z pomocą francuską.

Różnorodność tematów i perspektyw podjętych przez autorów studiów zamieszczonych w niniejszym zbiorze wydaje się oferować przegląd najważniejszych zagadnień związanych z funkcjonowaniem instytucji konfederacji w państwie staropolskim, choć oczywiście nie jest i nie może być to ujęcie zamknięte.

DARIUSZ MAKIŁŁA

Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie

Konfederacje w prawie ustrojowym Rzeczypospolitej

Nie ulega wątpliwości, że konfederacje jako związki szlachty nie były bynajmniej jedynie kolorytem życia publicznego Rzeczypospolitej, ale z pewnością stanowiły jego szczególną część. Jako instytucja polityczna konfederacje zakotwiczone były głęboko w świadomości jej politycznego narodu. Zanim ujawniły się destrukcyjne strony ich działania, konfederacje, jako instytucje polityczne, były czymś naturalnym, co nie oznacza, że były instytucjami powszechnymi. Należałoby wręcz powiedzieć, że jeśli już je stosowano czy odwoływano się do nich, to przede wszystkim w sytuacjach wyjątkowych, nadzwyczajnych, gdyż wtedy były użyteczne, a czasami wręcz nieodzowne. Wówczas jednak, poza ich celami, które z reguły znajdowały swoje uzasadnienie, mogło również ukazać się złowrogie oblicze tej instytucji – co więcej, mogły ujawnić się cechy, które można było w różny sposób i w różnym celu wykorzystywać.

Z formalnoprawnego punktu widzenia sprawa nie wydaje się jednak tak prosta. Konfederacje uznawano często za składnik systemu polityczno-prawnego Rzeczypospolitej, ale zarazem za czynnik pozaustrojowy, a tym samym niezajdujący oparcia w prawie¹. Czasem uważane były za próbę uzupełnienia

¹ A. Rembowski, *Konfederacya i rokosz. Porównanie stanowych konstytucyi państw europejskich z ustrojem Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1896; A. Pawiński, *Rządy sejmikowe w Polsce 1572-1795 na tle stosunków województw kujawskich*, Warszawa 1888, s. 316.

ustroju, a nawet za sposób zastąpienia władzy państwowej². Odwrotnie przyjmowano konfederacje za świadomie skonstruowany środek na niedomagania ustrojowe Rzeczypospolitej, pozwalający jednocześnie na aktywność społeczną w momentach krytycznych dla państwa³. W ten sposób konfederacje można było uznać za przyjętą formę organizacji życia politycznego Rzeczypospolitej w warunkach szczególnych⁴.

Pomimo tych uwag istnienie i funkcjonowanie konfederacji od strony prawnej nie było bynajmniej tak jednoznaczne, jak wynikałoby to z częstotliwości pojawiania się tej instytucji, czy też stosowania jej w życiu publicznym. Gdyby bowiem zliczyć wszystkie konfederacje, które istniały i funkcjonowały w Rzeczypospolitej, czy też wcześniej, jeszcze w Królestwie Polskim, w różnym czasie, w zróżnicowanych formach, rodzajach, przestrzeniach funkcjonowania, nie licząc ich celu i przeznaczenia, można byłoby z pewnością przyjąć, że było ich co najmniej kilkaset, a może nawet kilka tysięcy, zwłaszcza jeśli uwzględnimy różny okres ich trwania. Zakładając ponadto, że konfederacje były instytucjami stanu wyjątkowego, przeznaczonymi do działania w warunkach ekstraordynaryjnych, ich liczba mogłaby sugerować, iż Rzeczpospolita była w permanentnym stanie wyjątkowym, co w pewnych okresach można uznać za prawdę⁵, ale nie można uważać, że było to regułą w ciągu kilkuset lat jej istnienia.

Jeśli by z kolei podjąć się zdefiniowania instytucji konfederacji, zadanie powinno wydawać się oczywiste, wszak jej nazwa i rozumienie są nie tylko w naszej dzisiejszej, ale – czego dowodzą przecież dzieje Rzeczypospolitej – były przede wszystkim głęboko zakorzenione w świadomości politycznej dawnego ogółu. Jest to jednak rozumienie intuicyjne, nawet jeśli zdołamy dokładnie określić i podać elementy składowe istnienia i funkcjonowania konfederacji wykształcone w praktyce politycznej. Nie chodzi tutaj bynajmniej o różne podstawy prawne odwoływania się do samej instytucji konfederacji, ale także jej form organizacyjnych. Nie wydaje się również istotne odniesienie się do źródeł ich powstawania, czy też w ogóle do politycznej genezy instytucji konfederacji (co znajdowało przecież

² S. Kutrzeba, *Historia ustroju Polski w zarysie*, t. 1: Korona, Warszawa 1949, s. 351-353; H. Olszewski, *Sejm Rzeczypospolitej epoki oligarchii 1652-1763. Prawo, praktyka, teoria, programy*, Poznań 1966, s. 388.

³ W. Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej*, t. 1: 1506-1648, Warszawa 1986, s. 312-313.

⁴ J. A. Gierowski, *Konfederacje a postawa polityczna szlachty*, [w:] *Dzieje kultury politycznej w Polsce*, red. idem, Warszawa 1977, s. 87-101.

⁵ D. Makiłła, *Władza wykonawcza w Rzeczypospolitej. Od połowy XVII w. do 1763 r. Studium historyczno-prawne*, Toruń 2003, s. 181-206.

swoje antecedencje jeszcze w okresie praktyki politycznej średniowiecza), chociaż akurat ta kwestia mogłaby mieć znaczenie w ustaleniu i wyjaśnieniu prawnej istoty konfederacji.

Znacznie bardziej jednak ważne i ciekawe jest uchwycenie momentu, w którym z prawnego punktu widzenia konfederacje stały się jednak elementem ustroju Rzeczypospolitej, co powinno znajdować odzwierciedlenie w jej prawie ustrojowym. Takie postawienie sprawy – a więc przyjęcie, w którym momencie konfederacje nie tylko pojawiły się w sytuacjach politycznych, będąc formą politycznego działania, ale stawały się instytucją ustroju Rzeczypospolitej, stwarzając w ten sposób jasne podstawy do jej stosowania, ale też określenia warunków, w jakich konfederacje, zgodnie z prawem ustrojowym, mogły występować – jest jednak już zupełnie odrębnym problemem. Wydaje się bowiem czymś oczywistym, że skoro instytucję konfederacji stosowano, jej istnienie powinno mieć swoje uzasadnienie prawne. Chodzi przecież o legalizm stosowania prawa, ale także zasady, na których był oparty i na podstawie których funkcjonował porządek prawny, a także prawnoustrojowy, by nie powiedzieć konstytucyjny, dawnej Rzeczypospolitej, w którym konfederacje przecież występowały.

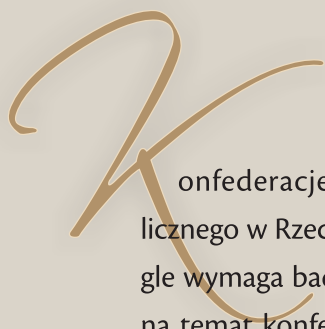
Jako instytucja polityczna konfederacje genetycznie wynikały z działania, a nie z definicji prawnej. Działanie starano się – i takie były źródła powoływania konfederacji – uzasadnić przez odwołanie się do bardziej ogólnych zasad, przez nawiązywanie do praw nieregulujących tego działania wprost. Z różnych bowiem powodów nie unormowano prawnie istnienia konfederacji u samych początków jej pojawienia się w życiu publicznym państwa polskiego. Nie stworzono teoretycznej koncepcji ich zwoływania, czy też odwoływania się do konfederacji jako instytucji życia publicznego. Nie przewidywano być może potrzeby takiego uporządkowania albo nie dokonano tego z braku wyobrażenia o konieczności takiej regulacji, bądź nie uczyniono tego wskutek niskiej jeszcze wtedy świadomości prawnej. W praktyce konfederacje zaczęto jednak tworzyć, doszukując się podstaw prawnych ich powoływania w regulacjach dotyczących praw i wolności. Z nich bowiem wywodzono możliwości powstawania na tej podstawie instytucji pozwalającej na podejmowanie czynności na zasadach skonfederowania, czyli działania razem w warunkach związku. Można byłoby zaryzykować stwierdzenie, że jeśli przyjmiemy konfederacje za instytucje ustroju, ich powstawanie nie następowało przez odwoływanie się do konkretnej normy prawnej, ale bardziej mieliśmy do czynienia z powoływaniem się na ustrój wprost, jakkolwiek można byłoby go ówczesnie pojmować, pamiętając jednocześnie o tym, że ustrój Rzeczypospolitej w ciągu kilkuset lat jej istnienia znajdował się w ciągłym rozwoju.

Postępowanie takie, uzależnione od sytuacji, z legalistycznego punktu widzenia było jednak niebezpieczne, albowiem stanowiło interpretacyjne przekraczanie pewnych granic, tworząc nową sytuację prawną, której źródła nie musiały być całkiem jasne. Niejednokrotnie tworzenie konfederacji było powoływaniem się na *necessitas*, co w warunkach zróżnicowanego z naszej perspektywy porządku prawnego dawnych czasów mogłoby wydawać się dopuszczalne. Odwoływano się bowiem wówczas do podejmowania działań w sytuacji odczuwania zagrożenia bądź też powstania przekonania o potrzebie zastosowania czynności mających na celu obronę stanu, pozycji czy też poczucia naruszenia praw i wolności⁶. Nietrzymanie jednak tych działań w odpowiednich ryzach (a pytanie, czy zdawało sobie z tego sprawę, gdy powoływano się na uzasadnioną konieczność działania w warunkach najczęściej zagrożenia) w prosty sposób mogło prowadzić również w kierunku nadużyć.

Istotne jednak przy definiowaniu pojęcia konfederacji, ale także – a może przede wszystkim – w przypadku poszukiwania prawnego uzasadnienia ich powoływania, jej faktycznych i formalnoprawnych zasad stosowania, było odnoszenie się do tego, co można byłoby określić mianem normatywnej siły faktu, czyli czegoś, co miało siłę sprawczą w kształtowaniu normy prawnej, a co jednocześnie z punktu widzenia uznania, że Rzeczpospolita mimo różnych wypaczeń i nadużyć była jednak państwem (a tego przecież nam nie wolno kwestionować), miała swój porządek prawnoustrojowy, by użyć tego określenia, w zasadzie konstytucyjny. Wówczas instytucja konfederacji nie może być uznawana za dowolnie powstałą, przypadkową, stosowaną byle jak i bez uzasadnienia. Praktyka polityczna pokazuje nam w sposób oczywisty, że konfederacje były instytucjonalną częścią porządku politycznego Rzeczypospolitej, wręcz czymś wyznaczającym w niektórych trudnych dla państwa sytuacjach ramy działania, będąc instytucją mieszczącą się w granicach porządku prawnoustrojowego Rzeczypospolitej, której dopuszczenie do stosowania decydowało o stopniu i poziomie jej praworządnego funkcjonowania. W tym rozumieniu sprawa nie wydaje się już jednak taka prosta, co nie znaczy, że nie znaleźlibyśmy dla konfederacji, jako instytucji polityczno-prawnej, odniesień w prawie ustrojowym Rzeczypospolitej.

Powstaje jednak problem, że jeśli już staramy się znaleźć jakiegokolwiek normatywne ujęcia dotyczące konfederacji w prawie ustrojowym, to należy niewątpliwie sprecyzować, co w ówczesnym rozumieniu bylibyśmy skłonni uznawać za prawo ustrojowe w dawnej Rzeczypospolitej, a mamy tutaj na myśli już państwo

⁶ A. Prochaska, *Konfederacja lwowska 1464 roku*, KH R. 6, 1892, nr 4, s. 728-780.

onfederacje staropolskie były ważną instytucją życia publicznego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a ich znaczenie ciągle wymaga badań. W pamięci historycznej Polaków wyobrażenia na temat konfederacji zdominowane są przede wszystkim przez symboliczne wydarzenia z nimi związane, jak choćby konfederacja targowicka i rozbiory. Tego rodzaju uproszczenia łatwo można odnaleźć nie tylko w prasie, ale i w podręcznikach, tymczasem specyfika tego rodzaju aktywności społecznej była głęboko wpisana w kulturę polityczną i mentalność nie tylko stanu szlacheckiego, lecz także duchowieństwa czy mieszczaństwa. Konfederacja stanowiła przejaw troski o państwo i jego losy, choć mogła być motywowana przez interesy religijne czy ekonomiczne. Tradycja organizowania konfederacji sięgała średniowiecza, a w epoce wczesnonowożytnej funkcjonowała przez cały okres istnienia Rzeczypospolitej; trzeba jednak pamiętać, że jej charakter ulegał ewolucji i tylko pozornie możemy mówić o tym samym zjawisku w XVI i XVIII w.

Różnorodność tematów i perspektyw podjętych przez autorów studiów zamieszczonych w niniejszym zbiorze wydaje się oferować przegląd najważniejszych zagadnień związanych z funkcjonowaniem instytucji konfederacji w państwie staropolskim, choć oczywiście nie jest i nie może być to ujęcie zamknięte.

AKADEMICKA.pl